

ВПРОВАДЖЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ЛІГИ АКТИВНИХ УЧНІВ «ЗДОРОВА УКРАЇНА»

Петрушевський Є. І.

доктор філософії

Комітет фізичного виховання та спорту

Міністерства освіти і науки України

вул. Дмитрівська, 46, Київ, Україна

orcid.org/0000-0003-0990-798X

petrush1969@gmail.com

Боляк А. А.

кандидат педагогічних наук

Комітет фізичного виховання та спорту

Міністерства освіти і науки України

вул. Дмитрівська, 46, Київ, Україна

orcid.org/0000-0002-0980-7770

bolyak.aa@gmail.com

Ключові слова:

фізкультурно-оздоровча та спортивно-масова робота, організаційно-управлінська система, спортивна орієнтація, фізична культура і спорт.

У статті розглядаються особливості організації фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи та модель фізичної культури у закладах загальної середньої освіти. Фізична культура є важливим засобом підвищення соціальної і трудової активності людей, задоволення їхніх моральних, естетичних та творчих запитів, життєво важливої потреби взаємного спілкування, розвитку дружніх стосунків між особами та спільнотами.

Здоров'я людини віддзеркалює рівень життя та потенційний добробут держави, безпосередньо впливає на продуктивність праці, економіку, обороноздатність, моральний клімат у суспільстві, настрої людей. Рівень здоров'я залежить також від соціально-економічних та гігієно-екологічних умов, харчування, відпочинку, умов життя, рівня культури, освіти, стану охорони здоров'я, медичної науки та ще у багато чому від ступеня фізичної активності людини. Відсутність фізичної активності тепер вважається основним фактором ризику щодо рівня смертності в усьому світі. Рівень відсутності фізичної активності зростає у багатьох країнах, що великою мірою спричиняє переважання неінфекційних захворювань і негативні наслідки для загального здоров'я населення в усьому світі. Всесвітня організація охорони здоров'я оновила рекомендації щодо фізичної активності з урахуванням умов пандемії. На думку експертів, збільшення активності може запобігти 5 мільйонам смертей на рік. Таким чином, на підставі Концепції державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року, Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року та програми «Здорова Україна» реалізується державна політика та впровадження в Україні європейських стандартів життя.

Фізична активність є винятково важливим, фундаментальним чинником формування, збереження, зміцнення здоров'я та розвитку людини, особливо у дитячому, підлітковому та юнацькому віці. Завдяки здатності організму до саморегуляції відбувається його адаптація до змін зовнішнього середовища, організм стає стійкішим і життєздатнішим.

IMPLEMENTATION OF ALL-UKRAINIAN LEAGUE OF ACTIVE STUDENTS “HEALTHY UKRAINE”

Petrushevskiy Y. I.

*Ph.D. in Physical Education and Sport
Committee of Physical Education and Sports
of the Ministry of Education and Science of Ukraine
Dmitrivska str., 46, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-0990-798X
petrush1969@gmail.com*

Bolyk A. A.

*Candidate of Pedagogical Sciences
Committee of Physical Education and Sports
of the Ministry of Education and Science of Ukraine
Dmitrivska str., 46, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0980-7770
bolyak.aa@gmail.com*

Key words: *physical culture and health and sports mass work, organizational and management system, sports orientation, physical culture and sport.*

The article examines the peculiarities of the organization of physical culture and recreational and sports mass work and the model of physical culture in institutions of general secondary education. Physical culture is an important means of increasing social and labor activity of people, satisfying their moral, aesthetic and creative requests, the vital need for mutual communication, the development of friendly relations between individuals and communities. Human health reflects the standard of living and potential well-being of the state, directly affects labor productivity, economy, defense capability, moral climate in society, and people's mood. The level of health also depends on socio-economic and hygienic-ecological conditions, nutrition, recreation, living conditions, the level of culture, education, the state of health care, medical science and, in many ways, on the degree of physical activity of a person. Lack of physical activity is now considered a major risk factor for mortality worldwide. The level of physical inactivity is increasing in many countries, which is largely responsible for the prevalence of non-communicable diseases and negative consequences for the general health of the population worldwide. The World Health Organization has updated recommendations on physical activity taking into account the conditions of the pandemic. According to experts, increasing activity could prevent 5 million deaths a year. Thus, on the basis of the Concept of the state targeted social program for the development of physical culture and sports for the period until 2024, the Strategy for the development of physical culture and sports for the period until 2028, and the “Healthy Ukraine” program, state policy and the implementation of European living standards in Ukraine are implemented. Physical activity is an extremely important, fundamental factor in the formation, preservation, strengthening of health and development of a person, especially in childhood, adolescence and youth. Thanks to the body's ability to self-regulate, it adapts to changes in the external environment, the body becomes more stable and viable.

Постановка проблеми. Основні причини виникнення проблем, пов'язаних із кризовою ситуацією у сфері фізичної культури і спорту, характеризуються такими факторами.

Низький рівень фізичної активності, нездорове харчування, ірраціональне та надмірне використання гаджетів, тривале перебування у закритому приміщенні, екологічні проблеми,

спалахи інфекційних захворювань, невміння справлятися зі стресовими ситуаціями та соціально-економічні негаразди – це основні причини виникнення неінфекційних захворювань, таких як серцево-судинні захворювання, онкологічні захворювання, хронічні обструктивні захворювання легень та цукровий діабет, які є основними причинами смертності в Україні серед дорослого населення. Ці фактори ризику зазвичай формуються в дитячому та підлітковому віці, а фізіологічні процеси, які призводять до розвитку хронічних захворювань, також можуть початися в юності. Зокрема, фізична активність є одним із найефективніших засобів профілактики серцево-судинних захворювань, які виникли внаслідок порушення обміну речовин, зокрема накопичення холестерину у плазмі крові, склеризації та зменшення просвіту судин. Установлено, що фізична активність знижує рівень холестерину у крові, збільшує кількість ліпопротеїнів високої щільності, запобігаючи розвитку атеросклерозу.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, в 2019 році за рівнем здоров'я українці перебували на 93-му місці зі 169 країн світу. В Україні щороку від серцево-судинних захворювань помирають тисячі українців. Регулярні заняття фізичною культурою допомагають знизити рівень захворюваності на хвороби серцево-судинної системи до 36 відсотків, зменшити негативний вплив на організм людини шкідливих звичок, підвищити рівень стресостійкості та уникнути проявів асоціальної поведінки, сприяти розвитку всіх сфер суспільства.

Здоров'я людини – це не тільки базова потреба у забезпеченні її життєдіяльності та відсутність хвороб і фізичних вад, а також стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя.

Мета, завдання, методи дослідження. **Мета дослідження** – проаналізувати організаційні чинники управління фізичною культурою та спортом України як моделі фізкультурно-оздоровчих заходів.

Об'єкт дослідження – організаційно-управлінська система фізкультурно-оздоровчих заходів України.

Предмет дослідження – механізм функціонування системи фізкультурно-оздоровчих заходів України.

Методи дослідження – контент-аналіз наукової літератури і нормативно-правових документів, системний аналіз, методи порівняння і аналогії.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати підхід і принцип організації державного регулювання в Україні.

2. Дослідити організаційну структуру фізичної культури та спорту України.

Результати досліджень та їх обговорення. Фізична культура і спорт є специфічним багатofункціональним явищем, у сфері якого вирішується широке коло завдань – від особистих до державних і загальнонародських. Із соціальної точки зору фізична культура і спорт мають значний вплив на розвиток молодої людини з раннього віку в найрізноманітніших формах не тільки через академічну успішність і майбутнє працевлаштування, а й виховання поняття справедливості, навичок роботи в команді, навичок комунікації та розв'язання конфліктів. Зміцнення здоров'я та сприяння правильному фізичному розвитку учнів є важливим завданням як європейської, так і української середньої освіти. Фізичний стан учня є тією базою, на якій розвиваються її сили та потенціал, у тому числі й розумовий [1; 2; 7; 11].

Фізична культура і спорт об'єктивно сприяють політичному, економічному, соціальному і науково-технічному прогресу людства. Необхідною умовою процвітання будь-якої країни, особливо в епоху глобалізації і світової спільноти, була, є і буде наявність людського капіталу, основу якого становить здоров'я молоді. Низький рівень фізичної активності – характерна ознака сучасної цивілізації. Тому останніми роками спостерігаються консолідовані зусилля багатьох країн щодо активізації фізичної активності у світі та фізичної культури і спорту зокрема.

Діюча структура фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових заходів у системі Міністерства освіти і науки України дублює організацію та проведення дитячо-юнацьких заходів Міністерства молоді та спорту. Це призводить до неефективного використання державних коштів, відсутності прогресу у кількості залучених до фізичної активності учнів.

Учні, які бажають спробувати свої сили у фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових заходах, піддаються відбору [3; 5; 6]. Це призводить до того, що для участі в заходах заохочуються учні, які вже зробили усвідомлений вибір та відвідують дитячо-юнацькі спортивні школи, спортивні клуби, секції, гуртки закладів освіти. Ця обмежена кількість учнів, як правило, і бере участь у всіх фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових заходах, які проводять заклади загальної середньої освіти.

У результаті чого в Україні фіксується один з найнижчих показників кількості учнів, охоплених фізкультурно-оздоровчою та спортивно-масовою роботою серед країн Європи. За результатами статистичної звітності, що подається відповідно до Наказу Міністерства молоді та спорту України від 27 вересня 2021 року № 3589 «Про затвердження форми звітності № 2-ФК (річна) «Звіт із фізичної культури і спорту», за 2020 рік кількість осіб, охо-

плених фізкультурно-оздоровчою та спортивною діяльністю, становить 15,5 відсотка загальної чисельності населення країни (2018 рік – 14,3 відсотка, 2019 рік – 14,7 відсотка). На жаль, решта 85% дітей залишаються не залученими до заходів, зневіряються у своїй здатності досягти успіху в фізичній активності. Це значна частина учнівської молоді, враховуючи освітній складник України: учнів закладів освіти – 4,5 млн осіб, закладів загальної середньої освіти – 14873, вчителів фізичної культури – 23674 осіб. При цьому робота вчителя фізичної культури переважно оцінюється за кількістю медалей, завойованих у районних і міських заходах, що знову змушує його відбирати найбільш фізично обдарованих учнів [3; 5; 7; 9].

Зміст про право на заняття спортом досить розгорнуто сформульовано в Рекомендації Комітетом міністрів Ради Європи № R (92) від 16.05.2001 р. державам-членам ЄС під назвою «Європейська Хартія «Спорт для всіх». «Європейська Хартія» заклала важливе підґрунтя для державної політики в галузі спорту і дозволила багатьом особам реалізувати своє право на заняття спортом. Слід зазначити, що поняття «спорт» у «Європейській Хартії «Спорт для всіх» означає всі форми фізичної активності, які через епізодичну або організовану участь спрямовані на реалізацію потреб вдосконалення фізичного та психічного здоров'я, формування соціальних зв'язків або досягнення результатів у змаганнях на всіх рівнях.

У наш час суспільство не надає належного значення уроку з фізичної культури в закладах загальної середньої освіти. Вважають, що в закладах загальної середньої освіти нічого корисного в уроках з фізичної культури немає і краще, щоб дитина займалася додатковими уроками з інших предметів. Ще більш негативною тенденцією є те, що пропаганда стилю життя, у якому фізичній культурі і спорту відведена важлива роль, зійшла практично нанівець у нашій країні. Саме тому необхідно розуміти та усвідом-

лювати, у чому ж важливість фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи у закладах загальної середньої освіти.

Фізкультурно-оздоровча та спортивно-масова робота дозволяє вчителю залучити, об'єднати учнів та учениць для взаємодії, оцінити виконання освітніх завдань під час проведення уроків фізичної культури та позакласних форм фізичного виховання, участі у позакласних формах фізичного виховання, організаційної діяльності з фізичного виховання в школі, досягнення цілей для реалізації у процесі самостійних занять тощо.

Фізкультурно-оздоровча діяльність учнів та учениць у певному виді фізичної активності (варіативному модулі) повинна включати декілька етапів [5; 6; 10; 11]. Це дозволить сформувати інтерес, гендерність, доступність, безпеку, стійку мотивацію, стали звичку до занять фізичною активністю. У разі організації фізкультурно-оздоровчої діяльності учні та учениці повинні залучатися не лише як учасники, але й як організатори, інструктори, консультанти, сценаристи, судді, волонтери.

На нашу думку, основу фізкультурно-оздоровчої діяльності учнів та учениць становлять заходи «Ліги активних учнів та учениць здорової України» (далі – Ліга), які передбачають проведення ігор, показових виступів з варіативних модулів, які щойно вивчалися на уроках, у відповідності до регламенту (спрощених правил). Заходи Ліги враховують сезонні особливості застосування видів фізичної активності і варіативних модулів і діляться на сезони: осінь, зима, весна. Відповідно, заходи Ліги доцільно організувати восени, взимку і навесні. При цьому види фізичної активності (варіативні модулі) мають змінюватися у відповідності до вподобань учнів та учениць [6; 7; 8; 9; 10; 11].

Заходи Ліги передбачають об'єднання і залучення усього контингенту учнів та учениць закладу освіти, а також залучення вчителів, батьків, спортивних федерацій, волонтерів до фізкультурно-оздоровчої діяльності без попереднього відбору. Частково заходи Ліги можуть проводитися в режимі уроків фізичної культури.

Проведення Ліги відбувається по етапах. Перший етап – «Ліга дружніх» (рис. 1). Заходи Ліги проводиться в кожному класі закладу або декількох класах одного віку. Команди-учасники об'єднуються самими учнями, їхні склади не можуть змінюватися на наступних етапах Ліги. Ігри «Ліги дружніх» проводяться в закладі освіти в режимі уроків або окремого заходу [6; 7; 9]. Команди, учням яких краще вдалося впоратися із завданням, відносяться до I рівня підготовленості.

Команди, учасникам яких не все вдалося, відносяться до II рівня підготовленості. Всі учні та

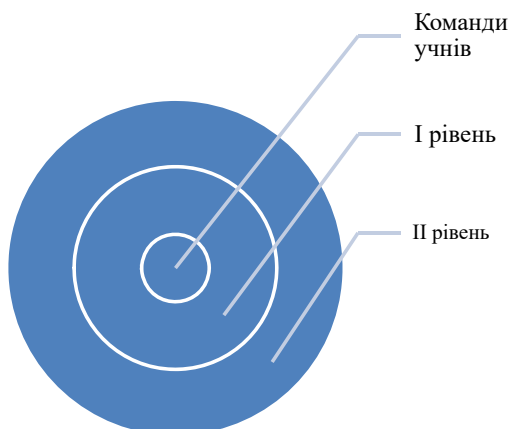

Рис. 1. Система проведення «Ліга дружніх»

учениці, які взяли участь, нагороджуються. Метою «Ліги дружніх» є залучення до фізкультурно-оздоровчої діяльності всіх учнів та учениць закладу освіти, сприяти їхній участі у «Лізі сміливих».

Другий етап – «Ліга сміливих» (рис. 2). Заходи Ліги організуються спільно колективами двох не надто віддалених один від одного закладів освіти. В іграх та показових виступах цього етапу Ліги залучаються всі учні та учениці обох закладів освіти. Склади команд, сформовані на попередньому етапі («Ліга дружніх»), не змінюються.

Ігри та показові виступи проводяться за попереднім розподілом команд відповідно до I та II рівня підготовленості. Всі учні та учениці, які взяли участь, нагороджуються. Метою «Ліги сміливих» є залучення до фізкультурно-оздоровчої діяльності всіх учнів та учениць обох закладів освіти, сприяти залученню від 50% до 75% учнів та учениць до участі у районному/міському етапі «Перша ліга».

Третій етап – «Перша ліга» (рис. 3). Заходи Ліги організуються в територіальній громаді, районі, місті. У заходах «Першої ліги» беруть участь усі команди, які взяли участь у «Лізі сміливих» з усіх шкіл району/міста з визначених видів фізичної активності (варіативних модулів). Під час змагань «Першої ліги» зберігається попередній склад команд, які утворені друзями в «Лізі дружніх». Змагання ліги проводяться в межах фізкультурно-оздоровчих заходів напередодні або під час канікул. Усі команди-учасники жеребкування розподіляються на групи по чотири команди. В групах проводяться ігри в парах, які визначає жереб, а також гра за перше місце. В кожній групі визначається переможець «Першої ліги», срібний призер і два бронзові призери (команди, які не здобули перемоги) [9].

Переможці «Першої ліги» отримують право представляти територіальну громаду/район/місто

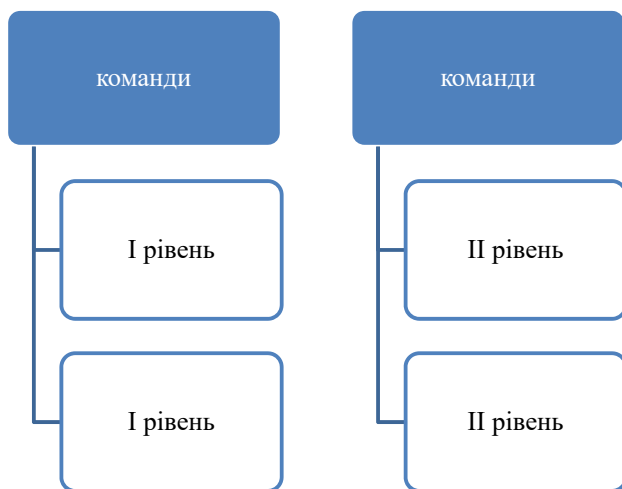

Рис. 2. Система проведення «Ліга сміливих»

у змаганнях «Вищої ліги». Метою «Першої ліги» є залучення від 50% до 75% усіх учнів та учениць з усіх шкіл територіальної громади/району/міста до фізкультурно-оздоровчої діяльності і сприяння участі переможців ліги у «Вищій лізі».

Четвертий етап – «Вища ліга» (обласний етап) (рис. 4). Фізкультурно-оздоровчі заходи «Вищої ліги» проводяться між усіма командами, які пройшли відбір «Першої ліги», з усіх територіальних громад/районів/міст області з визначених видів фізичної активності (варіативних модулів). Під час подій «Вищої ліги» зберігається попередній склад команд, які утворені друзями в «Лізі дружніх», але допускається посилення обмеженою кількістю гравців з числа учнів і учениць своєї школи. Події ліги проводяться в межах фізкультурно-оздоровчих заходів напередодні або під час канікул. Усі команди-учасники жеребкування розподіляються на групи по чотири команди. В групах проводяться ігри в парах, які визначає жереб, а також гра за перше місце. В кожній групі визначається переможець «Вищої ліги», срібний і два бронзові призери (команди, які не здобули перемоги) [9].

Переможці «Вищої ліги» отримують право представляти область у змаганнях «Суперліги».

П'ятий етап – «Суперліга». Змагання «Суперліги» проводяться між усіма командами, які отримали право представляти свою область і заклад освіти у «Вищій лізі» з усіх областей з визначених видів фізичної активності (варіативних модулів).

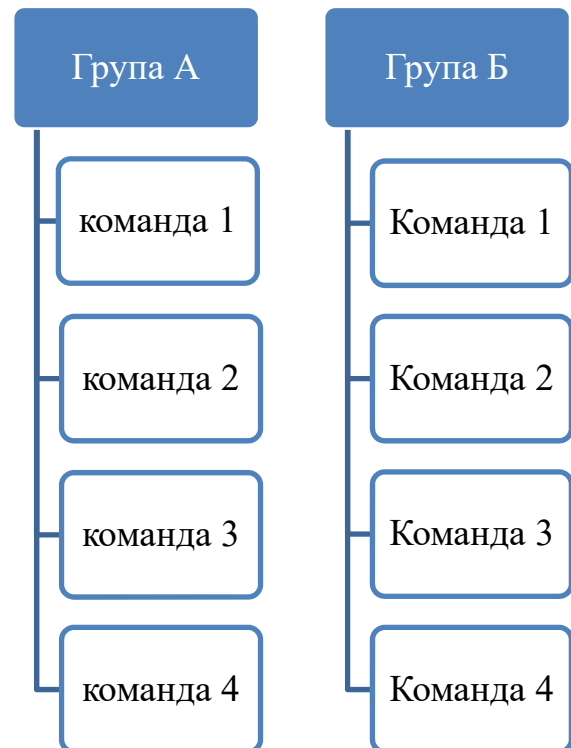

Рис. 3. Система проведення «Перша ліга»

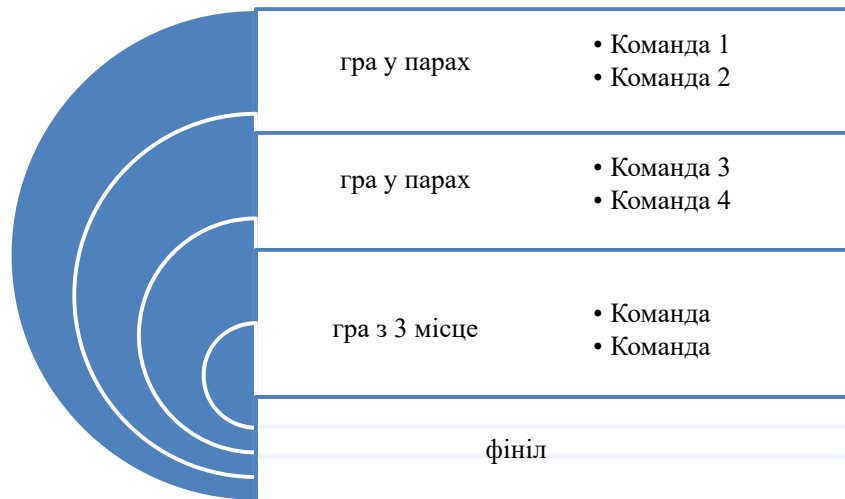

Рис. 4. Система проведення «Вища ліга»

Під час змагань «Суперліги» зберігається попередній склад команд, які утворені друзями в «Лізі дружніх», але допускається посилення обмеженою кількістю гравців з числа учнів і учениць своєї школи. Події ліги проводяться в межах фізкультурно-оздоровчих заходів під час канікул або після них. Переможець «Суперліги» визначається за олімпійською системою [9].

Результати від реалізації «Всеукраїнської Ліга Активних Учнів «Здорова Україна» очкуються:

- регулярне та свідоме зайняття фізичною активністю або спортом не менше 30% учнів від загальної кількості учнів України з постійним зростанням їхньої кількості за перший рік впровадження;

- створення умов для розвитку особистості учня, підвищення функціональних можливостей організму, розширення рухового досвіду як одного зі складників підготовки майбутнього захисника своєї країни;

- залучення всеукраїнських спортивних федерацій до позакласної роботи у системі фізкультурно-оздоровчої діяльності закладів загальної середньої освіти;

- спортивна орієнтація учнів;

- провадження комплексу показників і механізму моніторингу щодо рівня залучення учнів до занять фізкультурно-оздоровчою і спортивно-масовою роботою;

- цифрова трансформація системи фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової діяльності закладів освіти [7; 8; 9].

Висновки. Фізкультурно-оздоровчі заходи Ліги в закладах освіти повинні охоплювати до 100% учнів. Фізкультурно-оздоровчі заходи Ліги повинні надавати спортивну орієнтацію для вибору кожним учнем чи ученицею доступного і цікавого варіативного модулю (виду спорту чи фізичної активності).

Практична співпраця між закладами освіти та спортивними федераціями щодо організації та проведення різних етапів Ліги, організація та проведення навчальних семінарів для викладачів фізичної культури, надання спортивного інвентарю мають велике значення.

Побудова сучасної системи управління якістю в організації ефективного функціонування фізичної культури і спорту у закладах освіти України шляхом впровадження шкільних спортивних об'єднань, спортивних секцій, які будуть тісно співпрацювати зі спортивними клубами.

Оцінка роботи вчителя і адміністрації школи повинна враховувати кількість учнів, залучених до активної фізкультурно-оздоровчої діяльності, в тому числі й до участі в заходах Ліги, успішності дітей.

Необхідно розділити діючу систему фізкультурно-оздоровчих заходів дитячо-юнацького спорту для дітей, які займаються спортивною підготовкою в дитячо-юнацьких фізкультурно-оздоровчих школах, фізкультурно-оздоровчих клубах, секціях, гуртках тощо, і систему фізкультурно-оздоровчих заходів для учнів, які не займаються спортивною підготовкою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксьонова О.П. Особливості організації та здійснення урочної діяльності з фізичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів у 2009–2010 н/р. URL: <http://zoipro.zp.ua/pages/arch.html>

2. Боляк А.А. Аналіз техніки базових рухів юних спортсменів у спортивній аеробіці. *Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту* : Міжн. наук. конф. (Україна, Харків, 30 листопада – 1 грудня 2006 р.). Харк. нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди. Харків : ОВС, 2006. С. 56–58.
3. Булатова М.М. Европейский опыт: уроки и ориентиры. *Спортивна медицина*. 2007. № 1. С. 3–10.
4. Дубогай О.Д. Теоретичні та методичні аспекти особистісно орієнтованого підходу у фізичному вихованні дітей. *Дошкільна освіта*. № 2 (8). 2005 р. С. 15–18.
5. Круцевич Т.Ю. Концепція удосконалення програм з фізичної культури в загальноосвітній школі. *Фізичне виховання у сучасній школі*. 2012. № 2 С. 9–12.
6. Круцевич Т.Ю. Теория и методика физического воспитания. Київ : Олимпийская литература, 2003. Т. 1. С. 48–49.
7. Турчик І.Х. Розвиток у системі фізичної культури в Франції. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури/Фізична культура і спорт»*. 2012. Вип. 22. С. 69–74.
8. Турчик І.Х. Фізичне виховання і спорт у шкільній освіті Англії : автореф. дис. : 24.00.02. Львів, 2005. 21 с.
9. Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти / автори: Педан О.С., Коломоєць Г.А., Боляк А.А., Ребрина А.А., Деревянко В.В., Стеценко В.Г., Остапенко О.І., Лакіза О.М., Косик В.М. та інші. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України. Наказ Міністерства освіти і науки України від 17.08.2022 року № 752.
10. Шиян О.І. Проблеми впровадження варіативного складника навчальної програми. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2012. № 9. С. 104–107.
11. Шпільчак А.Я. Вивчення готовності учителів фізичної культури до професійної діяльності в умовах модульного навчання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2011. Вип. 22. С. 735–740.
12. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF#Text>
13. Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text>

REFERENCES

1. Aks'onova O.P. *Osoblyvosti orhanizatsiyi ta zdysnennya urochnoyi diyal'nosti z fizychnoho vykhovannya uchniv zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv u 2009–2010 n/r*: [Peculiarities of the organization and implementation of extracurricular activities for physical education of students of general educational institutions in 2009–2010]. Retrieved from: <http://zoippo.zp.ua/pages/arch.html>
2. Bolyak, A.A. (2006). Analiz tekhniki bazovykh rukhiv yunykh sportsmeniv u sportyvniy aerobitsi [Analysis of the technique of basic movements of young athletes in sports aerobics]: *Actual problems of physical education and sports: Inter. scientific conference* (Ukraine, Kharkiv, November 30–December 1, 2006). Kharkiv: OVS, 2006, pp. 56–58.
3. Bulatova, M.M. (2007). Yevropeyskiy opyt: uroki i oriyentiry [European experience: lessons and orientations]. *Sportivna meditsina*, No. 1, pp. 3–10.
4. Dubohay, O.D. (2005). Teoretychni ta metodychni aspekty osobystisno oriyentovanoho pidkhdou u fizychnomu vykhovanni ditey [Theoretical and methodical aspects of a person-oriented approach in physical education of children]. *Doshkil'na osvita*. No. 2 (8), pp. 15–18.
5. Krutsevych, T.Yu. (2012). Kontseptsiya udoskonalennya prohrum z fizychnoyi kul'tury v zahal'noosvitniy shkoli [The concept of improvement of physical culture programs in a secondary school]. *Fizychno vykhovannya v suchasniy shkoli*. No. 2, pp. 9–12.
6. Krutsevich, T.Yu. (2003). *Teoriya i metodika fizicheskogo vospitaniya* [Theory and methods of physical education]. Kiyv: Olimpiyskaya literature [in Russian].
7. Turchyk, I.Kh. (2012). Rozvytok u systemi fizychnoyi kul'tury v Frantsiyi [Development in the system of physical education in France]. *Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriya № 15. "Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoyi kul'tury/Fizychna kul'tura i sport"*. Vol. 22, pp. 69–74.
8. Turchyk, I.Kh. (2005). Fizychno vykhovannya i sport u shkil'niy osviti Anhliyi [Physical education and sport in school education in England]: avtoref. dys. 24.00.02. L'viv, 21 s.

9. Model'na navchal'na prohrama «Fizychna kul'tura. 5–6 klasy» dlya zakladiv zahal'noyi seredn'oyi osvity [Model educational program “Physical culture. 5–6 grades” for institutions of general secondary education] / Pedan O.S., Kolomoyets' H.A., Bolyak A.A., Rebryna A.A., Derevyanko V.V., Stetsenko V.H., Ostapenko O.I., Lakiza O.M., Kosyk V.M. ta inshi. Rekomendovano Ministerstvom osvity i nauky Ukrainy. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 17.08.2022 roku № 752.
10. Shyyan, O.I. (2012). Problemy vprovadzhennya variatyvnogo skladnyka navchal'noyi prohramy [Problems of implementation of the variable component of the curriculum]. *Pedahohika, psykholohiya ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu*. No. 9, pp. 104–107.
11. Shpil'chak A.Ya. (2011). Vyvchennya hotovnosti uchyteliv fizychnoyi kul'tury do profesiynoyi diyal'nosti v umovakh modul'noho navchannya [Study of the readiness of physical education teachers for professional activity in the conditions of modular training]. *Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu im. M.P. Drahomanova. Seriya 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoyi kul'tury (fizychna kul'tura i sport)*, Vol. 22, pp. 735–740.
12. Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi tsil'ovoyi sotsial'noyi prohramy rozvytku fizychnoyi kul'tury i sportu na period do 2024 roku [On the approval of the State targeted social program for the development of physical culture and sports for the period until 2024.]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF#Text>
13. Pro zatverdzhennya Stratehiyi rozvytku fizychnoyi kul'tury i sportu na period do 2028 roku [On approval of the Strategy for the development of physical culture and sports for the period until 2028]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text>